

UTOPIJE V SODOBNI SLOVENSKI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI (1980–2010)

Milena Mileva Blažič
Pedagoška fakulteta, Ljubljana

UDK 821.163.6-93-313.2.09"1980/2010"

Motiv utopije kot dežele izobilja in brezdelja je zanimiv pokazatelj simbolnih, kulturnih in ekonomskih prvin v času sodobne slovenske mladinske književnosti od 1980 do 2010. V teh letih so se v Sloveniji zgodile številne politične in družbene spremembe. V (slovenski) mladinski književnosti so preko motiva utopije, predvsem gastronomske utopije, neposredno izražene družinske, kulturne in družbene vrednote. Motivi utopije, antiutopije in distopije kot zunajliterarna snov so našli literarno ubeseditev in izražajo bistvene značilnosti časa in prostora ter kulturo.

antiutopija, distopija, gastronomska utopija, utopija, 1980–2010, slovenska mladinska književnost

The theme of utopia as a land of plenty and idleness is an interesting indicator of the abundance of symbolic, cultural and economic values in modern Slovene children's literature from 1980 to 2010. In these years Slovenia changed political and social systems a few times. In (Slovene) children's literature, via the theme of utopia, especially gastronomic utopia, there are expressed family, cultural and social values. The literary themes of utopia, anti-utopia and dystopia as extraliterary substance express the essential characteristics of time, space and culture.

anti-utopia, dystopia, gastronomic utopia, utopia, 1980–2010, Slovene children's literature

Uvod

Utopija je naslov knjige filozofa Thomasa Moora iz leta 1515/16, beseda je sestavljena iz grške besede *ou* (ne) in *topos* (prostor) ter pomeni idealno deželo, hkrati pa je pojem motiviral nastajanje literarnega žanra z izrazitimi prvinami utopije (Abrams 2009: 378). V slovenski mladinski književnosti se poleg utopije pojavlja še motiv antiutopije (Rozman) in distopije (Flisar), opazen pa je premik iz ruralnega v urbano okolje (1980–2010).

V slovenščini utopija pomeni zamisel idealne družbene ureditve, ki v stvarnosti ni uresničljiva. Opaziti je porast del v (slovenski) mladinski književnosti, ki žanrsko ustrezajo pojmu utopija, za katero je značilna: čarobnost, večna poletna idila, izoliranost kraja in časa, zaprtost prostora, v katerem je vedno poletje, samozadostnost sveta, brezdelje, narava samodejno uspeva, hrane in

pijače je v izobilju, prosti čas, spanje, osrednja dejavnost pa je igranje. Značilnost utopične literature je tudi pomanjkanje konfliktov, opisano je statično stanje brez želje po spremembi, torej želje po ohranjanju obstoječega stanja brezdelja in preobilja.

V slovenščini se pojavljajo različne besede za poimenovanje utopije ali domišljajske dežele. V ljudskem izročilu je poimenovanje Indija Koromandija dežela (Šmitek 2004: 243–262), kjer je vsega dovolj: dežela brezdelja ter obilje hrane in pijače. Zipes (2001: 845) trdi, da imata tudi umetnost in književnost funkcijo utopije, to funkcijo opravljajo še slikarstvo, opera in pesništvo, v sodobnem času predvsem mediji, spektakli in reklame. Tudi C. G. Jung razpravlja o funkciji umetnosti oz. književnosti, tj. korekcija in kompenzacija, Freud pa je dnevnemu sanjarjenju posvetil (*daydreaming*) celo poglavje. V slovenski književnosti se motiv utopije

pojavlja v različnih poimenovanjih. Utopije so bile vedno povezane z upanjem nižjega socialnega sloja, ki je hrepenelo za boljšim, predvsem lažjim življenjem, ali za privilegiji tistih, ki so v lastno korist spodbujali upanje v utopije, tudi v življenje po življenju.

V slovenski mladinski književnosti je viden premik iz ruralnega (1950–1980) v urbano okolje (1980–2010). Utopije so v sodobnosti povezane s srednjim in višjim socialnim slojem. Na osnovi primerjave teoretičnih izhodišč Nikolajeve (2000: 36)¹ in analize slovenske mladinske književnosti lahko potrdimo, da je gastronomska utopija v sodobni slovenski mladinski književnosti 1980–2010 usmerjena predvsem v sladko in neslano hrano živalskega izvora (kuhano, pečeno), ki je bila dominantna do leta 1950, potem pa se je še pojavljala do 1980. Kot izrazit primer lahko navedemo jedilnik v *Mačku Muriju* (1975), ki je prehod od hrane živalskega k hrani rastlinskega izvora ter prehodu od slane k sladki hrani, je tudi pokazatelj uresničevanja nepravih in pravih človekovih potreb.

Gastronomska utopija, 1850–1900

V slovenski mladinski književnosti, predvsem v ljudskem izročilu, prevladujejo gastronomske utopije, v katerih so omenjena osnovna živila (kruh, pogača) in slana (pečen piščanec) ter močnata hrana (struklji). V slovenski ljudski pravljici *Mojca Pokrajculja* npr. zasledimo zabrisano glavno sporočilo pravljičnice, tj. obtožbo nedolžnega za krajo hrane (medu). Lisica je v realni socialni utopiji – v piskerčku, kjer vsak »nekaj zna« oz. ima poklic (čevljar, krojač, mesar, šivilja). Gre za primer utopije nižjega socialnega sloja, ki ne funkcionira pravično, ampak posnema družbo, ker je oseba A na osnovi podtikanja dokazov osebi B in krivega pričevanja

oseb C, D, E, F celo nagrajena in skupnost – v piskerčku – ji pomaga pri legalizaciji nepravčnosti. Lisica za svojo krajo medu obtoži nedolžnega zajca, ki ga ostale živali, ne da bi preverile hipotezo, telesno kaznujejo in mu zlomijo zadnji nogi (v nekaterih različicah si jih zlomi »sam«).

Utopija za odrasle Indija Koromandija in za otroke Cicibanija, 1900–1950

V tem obdobju je najpogostejša utopija vezana na deželo, to je npr. Koromandija, Radivoj Rehar je v reviji *Zvonček* leta 1925 objavil pesem o utopiji Koromandiji. Tudi Mile Klopčič je v *Ljubljanskem zvonu*, leta 1938, objavil pesem Indija Koromandija v treh delih. V prvem prevladuje utopija, v drugem otroci ponavljajo verze (odraslih) o lepi Indiji Koromandiji (češnje zoriijo trikrat v letu, žito dozori dvakrat, ni snega, ni dežja, ne poznajo nadlog, ni časa), ki je dežela zlatega prahu, rajska dežela, kjer se cedita med in mleko. V tretjem delu pride do problematizacije utopije (blato, brozga, ni radosti, kazni in greh, zločin, mržnja, ječe, vešala, rabelj, lumpi ...) s poanto, da sta slepar in poet Kristof Kolomb, ki se odpravita iskat novo Indijo (Koromandijo) ali utopijo, ker jim obstoječa dežela ne ustreza. V obdobju od 1900 do 1950 se uveljavi avtorska poezija za otroke z Otonom Župančičem, le-ta izumi deželo Cicibanijo, prvo otroško utopijo, omenja tudi Indijo Koromandijo kot deželo izobilja. Leta 1942 je Kunčič v reviji *Vrtec* objavil inačico gastronomske utopije, kjer uvaja lik angela, ki je redek v deželah izobilja, vendar je to besedilo kristijanizirana varianta Župančičeve O Indiji Koromandiji.

Socialna utopija, 1950–1980

Socialna utopija je vrsta utopije, ki temelji na zamisli o idealni družbeni ureditvi, ki ni

¹ V knjigi *From Mythic to Linear* (2000) je Maria Nikolajeva (2000: 36) opredelila glavne značilnosti gastronomske utopije. Kot izhodiščno besedilo je obravnavala *Charlie in tovarna čokolade* (1964) britanskega avtorja Roalda Dahla (1916–1990). Izpostavila je naslednje motive: reke in slapovi iz vroče čokolade, drevesa in rože iz mehkega metinega sladkorja (sladka drevesa), roza čoln iz kipečih slaščic, čokoladne gore in jezera iz kipečega sladkorja (sladice) (Nikolajeva 2000: 36).

osnovana na resničnosti. V književnih delih je opis take predstave osnovan na predstavi o idealni družbi. Značilnosti socialne utopije so povezane z gastronomsko utopijo (izobiljem hrane), ki predstavlja družbeno blagostanje. V socialni utopiji naj ne bi bilo diskriminacije, temeljila naj bi na pravičnosti (nagrajeno dobro in kaznovano zlo), uravnoveženosti spolnih vlog, dobrinah, pogosto je povezana z brezdeljem. Avtorji so izumili tudi nova poimenovanja, npr. dežela Klobučarija Ele Peroci (1957).

Zanimiv primer gastronomske utopije v kratki sodobni pravljici je *Maček Muri* Kajetana Koviča, sicer tudi socialna utopija (dobro je nagrajeno, zlo je kaznovano). Iz opisa kosila Mačka Murija in Muce Mace spoznamo, da v številnih književnih besedilih mladinske književnosti otroci niso glavne književne osebe, ampak skriti odrasli. Hrana je nadomestilo za druga ugodja, posebno vlogo imajo sladkarije. Maček Muri na koncu kratke sodobne pravljice »pije močno mačjo kavo«, na ilustracijah je narisana turška kava z dvema kockama sladkorja. Ravno tako v kratki sodobni pravljici *Tacamuca* le-ta na koncu odpre mačjo čevapčičarnico, ker je zaslužila veliko denarja s pripovedovanjem pravljic.

Tipična utopija je Kosovirija, ki obstaja le na imaginarnem zemljevidu. Prebivalci se premikajo po zraku na letečih žlicah in se hranijo s paradizniki. Kosovirji (*cosovirus ferus ululans* je *mali kosovir*) se delijo na radovedne in neradovedne. Kosovirija je postal pojem utopije v obdobju od 1980 do 2010. Makarovičeva je utopije dopolnila še s socialno utopijo *Pekarna Mišmaš*, domišljjskimi bitji (*Ščeper in Mba*). V kratki sodobni pravljici Saše Vegri z naslovom *Jure Kvak* (1975), ki je izšla v obliki stripa z ilustracijami Kostje Gatnika, je v ospredju manipulacija s hrano. Gre za sodobno problemsko tematiko in motnje hranjenja, ko se gastronomska utopija enega obdobja (1950–1980) sprevrže v nasprotje naslednjega obdobja (1980–2010). Deček šele potem, ko poteši čustveno lakoto – naje se sladkarij

(jagod s smetano) –, ponovno postane deček, ki ga pomenljivo vzgaja teta Otilija.

Didaktična utopija

Vse utopije predstavljajo mešanico različnih utopičnih privilegijev, npr. gastronomska (izobilje hrane in pijače), socialna (enakopravnost, pravičnost; brezdelje), didaktična (pridni, poslušni in učljivi otroci), religiozna (Pismo v raj) idr. vrste utopije.

Tudi *Mačje mesto* in *Mačja občina* sta socialni utopiji, gastronomska utopija je v gostilni *Pri črnem mačku* (1975 slikanica, 1982 CD, 1993 video, 2001 e-slikanica), *Pedenjped* (Pedenjcarstvo, 1966), *Maček Muri* (1975), Svetlanine pravljice (1970–2010) in distopija v *Okrogli vili* Barbare Gregorič. Obdobje od 1980 do 2010 se tudi izrazito didaktizira, posebej po letu 2000, veliko utopij je didaktičnih: *Dežela črk*, *Dežela črkarija*, *Dežela besed*, *Dežela številka*, *Sveta dežela*, *ABC-igralnica*, *Dežela čarodejev*, *Dežela Dober tek*, *Dežela pravljic* ipd.

Utopije so tudi premočrtno eskapistične, npr. *Dežela črk*, *Dežela Črkarija*, *Dežela Črtarija*, *Dežela igrarija*, *Dežela palačink*, *Dežela smejalka*, *Dežela številka*, *V obljubljeni deželi*, *V deželi knjig*, *V deželi glasbe* ipd.

Izrazit primer didaktične utopije je *Pismo v raj* Berte Golob, ki je ideološko besedilo za mlade, pisano z izrazito nostalgčno perspektivo, otroke pojmuje kot prazne posode, ki jim je treba vsiliti »prave vrednote«, in sicer da skoraj pošiljajo sms bogu in so tako (sodobno) poslušni, ubogljivi in verni. Gre za Slomškov koncept iz 19. stol., neživiljenjsko praktičiran, ki premočrtno pojmuje mladinsko književnost kot vzgojno sredstvo tudi v 21. stol.

Prenajedanje in odrekanje

Motiv hrane ima pri Svetlani Makarovič zanimivo vlogo – v smislu preobjedanja in tudi odrekanja hrani. Njene književne osebe imajo do hrane asketski odnos, npr. *Sapramiška* funkcionira na principu realnosti in ne na principu ugodja, obred hranjenja s tremi

lešniki preloži na poseben dan – nedeljo. V kratki sodobni pravljici *Smetiščni muc* sta dve književni osebi, naslovni Smetiščni muc, ki trpi pomanjkanje hrane, je npr. priložnostno hrano iz smetišč, in Siamski muc, ki je zdravo hrano (ortoreksija). V njenih pravljicah, ki so začele izhajati po letu 1970, vendar so postale popularne v času od 1980 do 2010, je hrana tudi prostor manipulacije, npr. kaznovanja »Vse mi bo pojedla, za kazen ...« v pravljici *Mucek se umije*.

Motiv distopije je prikazan preko gastro-nomske utopije v besedilu *Mali parkelj Malič*, kjer je za otroke največja nagrada zažgano pecivo. Motiv hrane in telesa prikazuje literaturo socialnega upora zoper vse ideologije (*Leva in desna roka*). V besedilu so prikazani neposlušni otroci, ki ne ustrezajo Miklavževemu pojmovanju otrok in si, tako kot peklenščki, zaslužijo zažgane piškote oz. le enega. Avtorica je dosledna v asketskem pojmovanju hrane: »Ojoj, kako si želim pokusiti vsaj en zažgan piškot!« Njene osebe so bolj lačne (*Zajčkovo leto*, *O strašni lisički*, *Lisjaček v luninem gozdu*, *Lisičji nasvet*, *Nekaj prav posebnega*, *Lačni zajček*, *Hrčkova hruška*, *Sita in lačna vrana*, *Lačni vrabček*) kot site. Vidna je povezava med lakoto in žalostjo (in pošast je bila lačna in žalostna), književne osebe težje prenašajo žalost kot lakoto, zebe jih in so same, kar neposredno govori o t. i. čustveni zimi, v kateri živijo. Nekatere so tudi razvajene, kar se kaže neposredno preko hrane, npr. *Papagaj in sir*, *Razvajeni vrabček*, *Sita in lačna vrana*.

Tudi naslovi izražajo odnos, ki se kaže kot motnja hranjenja in prehranjevanje, npr.: *Pekarna Mišmaš*, *Miška nese v mlin*, *Vila Malina* (govori o skromnosti glavne književne osebe, ki je zadovoljna z osnovno hrano – rastlinsko), *Sita in lačna vrana*, *Papagaj in sir*, *Hrčkova pogača*, *Hrčkova hruška*, *Polh si sposodi hruško* (polh si je pri triinpetdesetih sorodnikih sposodil po eno hruško in vse sam pojedel), *Breskova koščica*, *Medena pravljica* idr.

Čustvena utopija

Problemska tematika je najbolj reprezentativna tematika med leti 1980–2010. Kot podtematika se pojavlja motiv čustev – pozitivnih in negativnih. Kratke sodobne pravljice v slikaniški knjižni obliki obravnavajo tematiko čustvenega opismenjevanja, da otrok prepozna in razume svoja in tuja čustva ter jih zna spremljati. Pojavljajo se številne slikanice, ki obravnavajo izmišljene dežele, v katerih so le pozitivna čustva (*Dežela smejalka*), vendar se pojavljajo tudi dežele, v katerih otroci hrepenijo po pristnih primarnih čustvih (veselje) in občutku varnosti.

V sodobni mladinski književnosti je zanimiv motiv čustvene lakote, ki dodatno osvetljuje čas, prostor in kulturo, predvsem sodobni družbeni pojav, ki se kaže tudi v mladinski književnosti, in sicer preko motnje hranjenja (anoreksija, bulimija in ortoreksija). V pesmi Okrogla vila Barbare Gregorič (*Navodila za randi*, 2006) upesnjuje odnos do hrane v sodobnem času, ki se je spreminjal skozi čas: od pomanjkanja (1850–1900) do osnovne hrane (1900–1950), od preobjedanja (1950–1980) do odrekanja (1980–2010).

Okrogla vila

Ana-Marija sploh nič več ne je.

Ker hoče ostati taka, kot je:

drobna kot bilka,

tanka kot list, kot metuljeva krila,

prosojni utrinek,

ne deklica – vila!

A prsni vršički hočejo rasti.

Niso nič več samo rožnate pike.

Kot da so pod njimi majhne blazine.

Skrbi jo, da bodo postale velike in preveč polne mehkih uteži.

Kako naj taka okrogla vila – leti?

Pesem govori o iluziji, da bo deklica le »drobna kot bilka« sprejeta v družbo, zato je upor telesa kot posledica družbenih in družinskih pritiskov na otroka, ki postanejo *Strelovod za jezo*.

Ekonomska utopija

V slovenskem ljudskem izročilu so znana še nadaljnja ekspresivna poimenovanja za utopijo, npr. deveta deželca (daljna, v kateri se človeku zelo dobro godi), obljudljena deželca (kjer je izobilje, kjer se izpolnijo želje, pričakovanja), tam se cedita med in mleko (deželca, kjer je vsega dovolj, je zelo dobro) idr. Pojem obljudljena deželca, ki je tudi pravljica deželca, je omenjen v Bibliji, kjer je Izrael pojmovan kot deželca, kjer se cedita med in mleko. Hrana ima pomembno vlogo, predvsem govori o povezanosti otrok in družine ter družine in družbe. Otroku hrana predstavlja izobilje, je njegova osnovna potreba in pri naša občutek ugodja, o katerem je pisal tudi Freud (pleasure principe). Hrana je tudi simbol čustvenega pomanjkanja, ki se kaže kot neravnovesje ekonomskih in potrošniških potreb. Od leta 1980 do 2010 otrok v mladinski književnosti preko ekonomske utopije poskuša uresničiti (ne)prave potrebe in preko gastronomske utopije potešiti čustveno lakoto, ki mu pomeni čustveno tolažbo. Hrana ni več simbol varnosti kot v 19. stol., ko hrane ni bilo dovolj, takrat se je književna oseba odpravljala od doma in hrana je predstavljala čustveno vez z domom. Po letu 1980 ali 1990 postane hrana prostor manipulacije, otroci in/ali odrasli s čezmernim hranjenjem poskušajo potešiti čustveno podhranjenost, kar je nakazano že v *Pedenjpedu*, ki se preobjeda, in v permisivni vzgoji odsotnih staršev.

Antiutopija

Antiutopija je sodobna utopija, za katero je značilna estetika grdega in obraten vrstni red. Kar je v realnem svetu visoko, pomembno in nadrejeno, je v antiutopiji nizko, nepomembno in podrejeno. Izrazit primer antiutopije je Rozmanova pesem *Vabilo na Gravžev dan*. Za razliko od distopije, ki je tudi vrsta antiutopije, v njej ni izrazite želje po spremembi družbenega sistema kot v distopiji, kjer je ponavadi otrok glavna književna oseba in nosilec napredka ter želi spremeniti distopijo na boljše.

Zanimiv premik se zgodi v sodobni slovenski mladinski književnosti med leti 1980–2010. Utopija se začne umikati antiutopiji, kot na primer pri Rozmanu. V pesmi *Šamponija* je prisoten motiv antiutopije, kjer literarne osebe ne želijo spremeniti obstoječega stanja kot v distopiji, v pesmi *Vabilo na Gravžev dan* je antiutopijo poimenoval *Ostudna dobrava*. V svojih književnih besedilih pogosto podaja motiv antiutopije, za katerega je značilna estetika grdega in subverzivnost, predvsem v pesmih *Vabilo na Gravžev dan*, *Sladolensko*; *Šamponija*, *Zvone Makarone ...* Ena izmed najbolj znanih gastronomskih utopij v mladinski književnosti je Grimmova pravljica *Janko in Metka*. Predstavlja jo čarovničina hiša, ki je v Rozmanovi varianti drugačna.

Distopija

V književnosti je termin distopija uvedel M. H. Abrams, definiral ga je kot zelo neprijazen domišljjski svet, v katerem so zlovesče napovedi družbene, politične in tehnološke ter vodijo v katastrofalno prihodnost. Najbolj znana besedila v svetovni književnosti so napisali A. Huxley *Krasni novi svet* (1932), G. Orwell, *1984* (1949) idr. Motiv distopije je vizija sveta, ki se je razvil v negativno verzijo utopije, kjer je družba degradirala v represivno in kontrolirano državo. Ponavadi je prikazana kot avtoritativna oblika vladanja, z represivnim socialnim sistemom, brez svobode izražanja, v kateri vlada nasilje. V književnosti je najbolj znana distopija v romanu *1984*, kjer je prikazano zastrahovanje in kontrola, ki rezultira v vsakodnevem zasebnem življenju.

Kokoš velikanka je kratka sodobna pravljica Dese Muck (2007), ki v bahtinovski maniri razlaga podobnost med zemljevidom Slovenije in podobo (bežeče) kokoši. V njej je opaznih nekaj elementov gastronomske utopije, npr. kokoš velikanka išče semena, ki so velika kot nogometne žoge, išče kilometrske deževnike. Besedilo je tudi politična satira na slovensko pleme, na podobo matere

samohranilke. Avtorica diskretno nakaže motiv brezmadežnega spočetja, kar je hkrati motiv posilstva v mladinski književnosti, ki sproži zaplet. Kokoš velikanka ne ve, od kod je znesla jajce, slovensko pleme želi z njenim otrokom nahraniti svoje otroke. Atipična samohranilka z otrokom ali kokoš velikanka s piščancem pobegne pred nevhvaležnim slovenskim plemenom, ki ga narava kaznuje s poplavami (tako je nastalo Barje) – kokoš Mimi s svojim piščancem pobegne iz Slovenije, zato ima podobo bežeče kokoši.

Najsodobnejši primer distopije je najti v fantastični pripovedi Evalda Flisarja z naslovom *Alica v nori deželi* (2008). Besedilo je večnaslovniško in večžanrsko, je v prozni in dramski obliki. V domišljijiski deželi z dvema milijonoma prebivalcev živijo Poterunci in Poterunke. Na volitvah je zmagal predsednik Potsy-Wotsy, ki vabi na simpozij za obnovo prelepe dežele. Ugotovi, da ljudje nimajo idej in da se da živeti brez idej ter da to ni slaba ideja. V izmišljeni deželi, ki je politična satira, imajo ministre za sesirjene možgane. V skladu s konceptom distopije je Alica arhetip otroka sirote, le-ta rešuje deželo pred katastrofo. Njen stric Skočir trdi, da je Alica *kriva* za katastrofo, ker je *odrasla*. *Alica v nori deželi* je distopija, gre za aluzijo na propad Slovenije oz. zahodne civilizacije. Edina nosilka pozitivnih vrednot (poštenosti, pravičnosti in poguma) je dvanajstletna deklica. Z idejo distopije se Flisar motivno-tematsko povezuje s tovrstnim trendom v evropski mladinski književnosti (P. Pullman, *Severni sij* idr.). Flisar je svoji dvanajstletni junakinji dodelil perspektivo zdravega razuma. Alica ima vse lastnosti heroine, hkrati je subverzivna in s tem nadaljuje socialni upor (»Komaj čakam, da se stvari še poslabšajo, da jih bom lažje prenašala,« je rekla Alica;

»Zakaj ni mogoče nesporazumov in sporov zgladiti po mirni poti?«).

Za razliko od ostalih mladinskih avtorjev Flisar ne podcenjuje mladega bralca z motivno-tematskimi prvinami ego kulture (motnje hranjenja, narcizem, samopodoba, videz ipd.), ki mladega naslovnika načrtno izločajo iz družbenega življenja. Flisar tematizira literaturo socialnega upora, ne pa sodobnega hedonizma, eskapizma in mazohizma (ego teme). Podobno distopijo oz. razsvetljsko komponento obravnava Milan Jesih v delu *Štiri igre za otroke* (1997).

Zaključek

Slovenska mladinska književnost je v obdobju od 1950 do 1980 prikazala življenje v socialni, od 1980 do 2010 pa življenje v ekonomski utopiji. Le-ta je pripeljala do ustvarjanja antiutopije in distopije. Potrošništvo otrokom uresničuje neprave potrebe in povzroča, da se je začela v otroški in/ali mladinski književnosti pojavljati tematika čustvenega opismenjevanja in potreba po novi socialni senzibilnosti.

Viri in literatura

- BAHTIN, Mihail, 2008: *Ustvarjanje Françoisa Rabelaisa in ljudska kultura srednjega veka in renesanse*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- DUNDES, Alan, 1999: *Holy writ as oral lit: The Bible as folklore*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- NIKOLAJEVA, Maria, 2000: *From mythic to linear: time in children's literature*. Lanham, London: Scarecrow.
- ŠMITEK, Zmago, 2004: *Mitološko izročilo Slovencev: svetinje preteklosti*. Ljubljana: Študentska založba.
- ZIPES, Jack, 2001: *The great fairy tales tradition. From Straparola and Basile to brothers Grimm*. New York, London: Norton & Co.